

ítélet az Isten házán" (1Pét 4,17). Az északi törzsek és Júda közt fennállott szakadáshoz hasonlóan a kereszténységben a sok szakadás, eretnokség, hatalmi törekvések okozta harcok, az irigység és rágalom a bűnnek olyan terhe, ami alatt az egész világ szenved. Ezek a bűnök nemcsak hogy elhomályosítják az Egyház küldetését és csökkentik a hitélet, hanem megfosztják az egész emberiséget attól a tisztító és gyógyító befolyástól, amivel az Egyház, mint „is-teni milió” rendelkezhetne, amivel rendelkeznie kellene.

Erre a megrendítő valóságra való tekintettel azt lehet mondani, hogy az emberiség történelmében a legvégzetesebb bűnök elsősorban a következők: 1. Magának Krisztusnak az elutasítása, mert az ember az ő tanúsága ellenére sem akar az igazsághoz és a szeretethez megtérni. 2. Az Egyháznak, mint az üdvösség szentségének a visszautasítása, amennyiben az ember nem akar beletartozni, vagy pedig csak saját hatalma és érvényesülésvágya eszközéül akarja felhasználni. 3. Hiányos készség a megtérésre és az egyház reformjában való közreműködésre. 4. Az Egyház hitéletét különösképpen csökkentő bűnök. Itt elsősorban azoknak a bűneire gondolunk, akik öt talentumot kaptak, és az Egyházban vezető tisztségeket töltenek be. Szt. János evangéliuma a Krisztust elvető papi osztályt a bűnös világ őstípusaként állítja elénk. Éles figyelmeztetés ez mindazoknak, akik azt állítják, hogy ők az Egyház, de az egyéni megtérés és az egyházi reform elől mégis elzárkóznak.

Ismét visszatérünk itt egyik alapgondolatunkra: hogy ti. hiba lenne csak a bűnről beszélni anélkül, hogy egyidejűleg a jót is nyomatékosan ki ne emeljük. Az Egyház egészére is érvényes a népek apostolának szava: „Amikor azonban elhatalmasodott a bűn, túláradt a kegyelem” (Róm 5,20). Nem beszélhetünk üdvösségesen a bűn megrázó valóságáról az Egyházban anélkül, hogy egyidejűleg Istent ne dicsérnénk, mert mindenek ellenére Egyházát sohasem hagyta el, és hálát ne adnánk az Egyház megannyi tagjának szent életéért, valamint az egyházi tekintély sok viselőjének becsületes igyekezetéért, hogy az Egyház megújulásában türelmesen közreműködjék és a velejáró szenvedésből is kivége a részét.

Forrás: Sünde im Zeitalter der Säkularisation. Verlag Styria, Graz 1974, 122-127.

Szabó Ferenc

DIENES VALÉRIA, A SZÁZAD NAGY TANÚJA

Élete egy századot ívelt át. Száz évvel ezelőtt született Szekszárdon és tavaly halt meg Budapesten. Az érthetetlen feledés homályából az az 1975-ös tv-interjú ragadta ki, amelyet Vitányi Iván készített vele. (Szövege először a Valóság c. folyóirat 1975/8. számában jelent meg, majd nemrég „A század nagy

tanúi" c. kötetben, amely közzéteszi a „nagy öregek” arcképsorozatát.) A szóbanforgó interjúból a nézők ill. olvasók — azok is, akik addig nem hallottak Dienes Valériáról — megismerhették élete keretét, baráti kapcsolatait, filozófiai és világnézeti fejlődésének egyik oldalát. Ezeket most nem ismételjük meg. Inkább e gazdag élet kevésbé ismert, belső oldalára szeretnénk fényt vetni, részben Vali néni személyes vallomásai, részben több mint egy évtizedes ismeretségünk alapján.

Dienes (Geiger) Valériát joggal sorolhatjuk a XX. század nagy konvertitái közé. Gyermekkorában vallásos volt, a kamaszlánynak már nem jelentett különösebb élményt a hit, végül az egyetemista — jórészt későbbi férje, Dienes Pál hatására — hosszú időre „megszabadult” Istentől. Eötvös Loránd tanítványa volt; Jászi Oszkár és Szabó Ervin köréhez tartozott. A Galilei-kör keretében materialista előadásokat tartott. Mindezekről beszámolt az interjúban. 1908-ban kikerült Párizsba. A Collège de France-ban Bergson előadásait kezdte hallgatni, és itt kapta az első döntő benyomásokat. Amikor Párizsból hazatért, régi barátaival közölte, hogy már nem materialista. A következő években személyesen is megismerkedett Bergsonnal (később ő fordította magyarra a Teremtő fejlődés-t). De a tulajdonképpeni megtérés előtt még kalandos évek következnek: 1919-ben külföldre szökteti férjét, majd két gyermekével maga is külföldre megy. Férje elhagyja. Nizzában és Párizsban él a R. Duncan-kolóniában, majd 1923-ban visszatér fiaival Magyarországra. Egy évig édesanyjánál él Pápán. De itt adjuk át a szót Vali néninek.

„Ez alatt az egy év alatt még nem voltam katolikus. Úgyhogy, emlékszem, a bencések még nézték a két kisgyermeket, és mesélték egymásnak: 'Nézd, ez a két kisfiú, akiket világj morál szerint nevelnek . . .' Ennek a tanévnek úgy a vége felé . . . valamiféle el kellett mennem Budapestre . . . És egy szép napon, amikor ki volt téve az Oltáriszentség a Ferenciek templomában, akkor én nagyon fáradt voltam és bementem abba a templomba . . . Ott leültem, aztán úgy gondolkodtam. És azt gondoltam — de teljesen ilyen szikáran és siváru —, milyen volna, ha én meggyógnék?

Aztán kimentem, és próbáltam megint tovább járni az én utaimat. És másodszor is arra az időre kerültem, és másodszor is oda bementem. Ugyanaz nap, ugyanegy napon. És akkor: Hát milyen volna? Hát akkor megtudod, ha megpróbálsz! — körülbelül ez volt az egyszerű foganatja annak. Akkor elvettem egy papírost, és elkezdtem összeírni az egész addigi életemet . . . És . . . megfordultam, bementem abba a külön gyóntatóhelyiségbe, és beléptem a legelső gyóntatószékbe, ami szabad volt, és azt mondtam, hogy most egy életgyónást akarok végezni. És akkor elkezdtem mondani . . . Kb. 3/4 óráig tarthatott . . . És amikor mindent elmondtam, akkor a pap feloldozott és azt mondta, hogy másnap menjek áldozni. Mondtam neki azonban: De nézze, én nem egészen hiszem azt, hogy ott van a Krisztus! Odaállíthatok én ezzel a lélekkel? Azt felelte nekem: 'Oda! Csak amikor már megy, akkor csak annyit

gondoljon, hogy én szeretném elhinni, ha tudnám. Csak szeretném elhinni. S aztán menjen oda és áldozzon.'

Hát én másnap reggel mentem. És odamentem evvel a gondolattal. Csak arra emlékszem, hogy amikor vettem a Krisztust, akkor visszamentem a helyemre, és ottan olyan zokogás fogott el, hogy alig tudtam magamhoz térni belőle. És akkor is még utána, egész nap — még rengeteg dolgom volt s azt mind végigcsináltam —, és akkor este, amikor hazamentem, a Domokosnénál abba a szobába, amiben egyedül alhattam, és eloltottam sötétre a lámpát, akkor egyszerre valami olyan érzés alakult bennem, hogy ez a szoba tele van, és hogy az Valaki, akivel tele van, és hogy az itt van . . . Az biztos, hogy az egy olyan erős jelenlét, mint . . . csak úgy zengett bennem: Isten, Isten . . . Tehát itt van! Nekem tehát — nagyon érdekes volt ez a gondolat! — most már beszélhetnek akármit, hogy van vagy nincs, mert én már most tapasztalom Öt. És akkor soká, soká, leírhatatlan szépségű és mélységű olyan átadottságban éltem, hogy nem is tudom, hogy ez meddig tartott, csak belement az éjszakába . . ."

Claudel vagy Frossard megtérésére emlékeztetnek ezek a szavak. „Íme, egyszerre Valaki lettél!” — vallotta Claudel megtérése után. Frossard pedig megtérése történetének ezt a címet adta: „Isten létezik, találkoztam Vele.” A Jelenlét megtapasztalása, a megtalált Isten hitének bizonyossága. Isten, a kegyelem ragadta meg Dienes Valériát is, mint annyi modern konvertitát; mint Charles de Foucauld-t, aki szintén kételkedve térdelt le gyóntatója lábához . . . Ott Huvelin abbé, itt a ferences P. Arkangyal volt a kegyelem eszköze.

Nemsokára megismerkedik Prohászka Ottokárral, a fehérvári püspökkel, aki Bergson után a legmélyebb befolyást gyakorolja világnézeti-lelki fejlődésére. Prohászkaival egyébként Fehérvárott vagy Pesten (a Horánszky utcában) sokat beszélnek Bergsonról is, miután Valéria elvégzi gyónását. Az első fehérvári találkozást így mondja el:

„A legelső, amit kérdezett tőlem, az volt, hogy mondjam meg, hogy ugyanaz a Dienes Valéria vagyok-e, aki az Athenaeum folyóiratban az indukció problémájáról írt. Mert ő azt olvasta. Akkor mondtam, hogy igen, én ugyanaz vagyok. Akkor azt felelte, hogy: 'Jól van, már tudom, kivel van dolgom' (erre a szóra úgy emlékszem!), és hozzáteszem még azt, hogy 'számomra igen nagy kegyelem, hogy maga most itt van'. Ezt mondta. Én vittem magammal egy olyan rövid életrajz-vázlatot, és azt mondtam, hogy 'tessék, ezt elhoztam'. Akkor ő kiment a dolgozószobájába és engem otthagyt, és addig senki se jöhetett más be, és ő ezt elolvasta. Amikor elolvasta, bejött, jött két kézzel nyújtva felém, és csak ennyit mondott: 'Kedves leányom!'. S ez meg volt pecsételve. Akkor én kezetsókoltam neki, és akkor volt egy beszélgetés, amiről most már nem tudnék semmit mondani, de attól kezdve őhozá tartoztam . . ."

Egyik székesfehérvári látogatása alkalmával életgyónást is végzett Prohászkanak. Kiváló lelki vezetőre és szellemi partnerre talált Ottokár püspök-

ben. Kezdeti istenélménye elmélyült. „Mindig éreztem, hogy az, az Valaki, aki velem van, hogy minden, amit csak átélek, az Tőle származik . . . Abban a sötét szobában megéreztem, hogy a sötétség tele van Vele, és hogy az a Valaki egészen hatalmas, és hogy mindent megtehet velem, nyugodtan rábírhatom magamat, és nincsen szebb, és nincsen jobb, és nincsen — valahogy — az ember minden idejére és erejére méltóbb Valaki . . . Nálánál! Annál, aki most akkor az enyém lett, és napról napra az enyém és akkor én is az övé vagyok. Ezek olyan ragyogó dolgok voltak, amelyek mindig újra kifénylettek akkor, amikor egyszer megint beszélhettem Ottokár atyával. Mert belőle sugárzott valami! Sokszor szó nélkül, beszéd nélkül . . .”

1927. április 2-án halt meg Prohászka. Dienes Valéria egy baráti körrel elkezdte a lelki órákat, hosszú évekig minden hónap 21-én összejöttek elmélkedésre egy kis templomba, az ostrom alatt a bunkerbe . . . Amikor Angliában volt, levelekben adta át az ottokári „lángot”. 1957 óta elkezdett naplót írni; valami belső kényszer vitte erre. Ezek az éjszakai elmélkedések (a lelki-ség, filozófia és misztika sajátos ötvözetei) Dienes Valéria belső kalandját tárják elénk. Ezekből a naplókából olvasott fel Párizsban, 1965-ben, amikor a Teilhard-Alapítványtól visszatérve a hotelbe, személyesen megismerkedtünk. E naplójegyzetek kétségkívül a modern magyar vallási gondolkodás csúcsait jelzik. Könnyen felismertem ezekben az elmélkedésekben Bergson-Prohászka-Teilhard hármas-egy hatását; ugyanakkor a misztikus Dienes Valéria egyéni hangját is. Ime egy kis ízelítő ezekből az eszmélődésekből (az említett gondolkodókön kívül még felsejlik Agoston és Pascal istenélménye is):

„ — Szállj le önmagadba! Szállj le eszméléseid gondolati hordalékai, fogalmaid épületei alá, aztán emelkedj csodaváraid fölé, szállldogálj vágyaid fényfelhőiben, próbáld átrepülni belső világod kontinenseit, és röpködve kémleld ki kisvilágod minden erőterét, — aztán tárd ki karjaidat, hunyd le a szemed, és találkozol vele, AKI teremtett téged. Felismered, hogy hasonlítasz hozzá, ha nem is érted. Felfedezed, hogy mindig ismerted, első perce óta, a bölcsőben való első „körülnézésed” óta. Első kusza világos ismeretlenségében, anyád csókjában, szerelmes vágyódásaiddban, kereszthordozásaiddban, ujjongásaidban. Hogy mindig vele voltál és maradsz; ismert, mielőtt megteremtett. Ő az, aki testet adott és majd félretesz, mert övé a pillanat és az örökkévalóság, rád öleli az életet és a halált, kezében minden ‚Mielőtt’ és minden ‚Miután’. Megérezed, hogy elgondolt, alkotott és üdvözít téged . . . mit mondjak még? . . . önmagadban találsz Alkotódat.”

„Dedans” a címe ennek az eszmélődésnek, amelyből egy szakaszt idéztem. De a teremtés és a fejlődés, a „teremtő fejlődés” és az isteni Jelenlét, az idő és örökkévalóság filozófiai kérdései mellett találunk kifejezetten jézusi elmélkedéseket is: evangéliumi szövegek (pl. a Miatyánk) parafrázisai, Jézus szenvedése, kereszttútja, Jézus jelenléte az Eukarisztiában, a Szentmise, Mária titkai stb. Élete vége felé már inkább versekbe szedte az üdvösség titkait.

Sőt meg is zenésítette, énekelte őket. Egyszer a Levendula utcában énekelt is belőlük. Azt mondta: a vers és a dallam egyszerre születik meg benne. Írásaihoz az utóbbi években kottákat is mellékel.

Tíz évvel ezelőtt Sándor Pál Bergson-könyvéről írt recenziómat olvasva többek között így eszmélődött (1968. ápr. 13-i levél): „Felújultak bennem a Collège de France 8-as termében átélt előadások emlékei. Egyszer nemrég belerajzoltam az éjszakai írásaim közé azoknak a Bergson-óráknak szinte eszméletesen konkrétizált emlékeit, persze csak gondolatvonalakkal, belső képekkel s elbámultam, milyen élénk pszichológiai látvány lett belőle. Szinte leszedte magáról a leplet az eszmélet. Aztán minden újra elmerült. Most sok minden elmerül. Ma de. Adorálni mentem s azt hittem, egy félóra leteltével kelek fel, és két órahosszat térdeltem ott. Elbámultam megint. Olyan titkos az ember. És talán az öregedésnek vannak a legdöbbenetesebb titkai. Talán így érezheti magát a talajban felbomló mag, miközben épít. Sokáig itt hagy az Isten. Hány eltávozottak fiatal koráról már csak én tudok. Kérdezzetek, kikérdezzetek. Láttam a Magvető Almanachjában Babitsról: „Ilyennek láttam”? És most egy Szabó Ervin emlékkönyvnek adtam az én Ervinnél való emlék-emberem egynéhány vonását. És közben színről-színre irogatom hajnalonként önmagamot . . . Hiszen abból olvastam Magának! Akkor lett így egészen a barátom. És B. Gellért sürgetésére írom a történelmet. (Vagy történeteimet?) És a Tánccsovetésig kérésére írom az „orkesztikám” történetét. És emberek futnak be hozzám: miért gondolják, hogy válaszolni tudok nekik? Közben pedig foly a halkulás, a csendesedés. Jönnek Sándor (Rezek) írásai, jót tesz ő velük nekem. — Gondoljon rám a szentmiséiben. Boldogság nekem, hogy az oltáron megszólalt a Kánon. Ennek lélektanáról könyvet lehetne írni. Egy templomi elmélkedéssorozat végén két szín alatt vette a Krisztust az egész templom. Mindenkiben egy csepp „különvált” vér, tehát fájdalomvér. Megtelt a templom annak lelki párázatával. Beborított mindenkit. Jézus így akarta adni.”

Aztán Vali néni így fejezi be 1968 nagyszombatján írt levelét: „Most elfogy a papír, elfogy a perc, és ma délután eggyel többször feltámad a Krisztus. Látja milyen „másfelé” járok ma! Onnan beszélek . . .”

Elnézést kell kérnem, hogy ezt a személyes levelet idéztem. De ebben benne van az egész Vali néni. Valóban, már „máshonnan”, szinte az örökkévalóságból szemlélte életét, emlékeit, a múltat és a Jelenet. Vagy inkább az örök Jelenlét jelenében szimultán élt mindent. Úgy ahogyan a „Dedans” c. eszmélődésében is tette. — Egyik utolsó levelén csak az áll dátumként: 1977. A kissé kusza írás így kezdődik: „Drága Feri, oly régen nem írtam és most sem tudom a dátumot, mert olyan időtlenül lakom ezt a szobát, mely az anyém . . .” — Még korábban, 74 őszén elküldte „Jön az Isten” c. dalszerzeményének kottáját, Xavéri Szt. Ferenc imájának kottájával együtt (az utóbbi Bangha fordítása); mindkettőt Bárdos Lajos dolgozta fel orgonára. Levelében ezt írta: „Ezzel a dallammal (Xavéri imája) nagyon magasrendű kvartettbe

kerültem s nekem különösen kedves, azért teszem ezt is a „Jön az Isten” mellé. Mert Isten jön! . . . Gondolom ez a „Szeretetdal” szorosán összefügg azzal a „Jövetellel”. Sok mindent nem mondtam el, talán egy év múlva elmondom. Megvárjam? Itt? Lényegében mindegy: hol? Térben nem fontos ez, csak az I d ő b e n. Ami mindig a legjobbkor jön.”

Jön az Isten

Jön az Isten, útja titkos út.
Végtelenből végtelenbe fut.
Minden percet öröklétbe állít.
Oda hallja emberek imáit.

Jön az Isten, Három és az Egy,
Nem találod, honnan merre megy,
sose láttad, mégis lelked mása,
Megígérte, benned lesz lakása.

Jön az Isten érthetetlenül:
messze jár és benned elmerül.

Átutazza véled ezt az életet,
méretlenben fűrösztli a léted.

Jön az Isten, majd ha rád talál
hűs kezével a kemény halál,
átemelnek óvatosan, szépen:
eggyel több lesz kírva az Égen.

Jön az Isten, Három és az Egy,
megpillantod, honnan merre megy.
Hazamentél, nem hiányzik semmi:
elindultál mindörökké lenni . . .

Sokféleképpen tud az ember kibújni az alól a megmentő új kezdet alól, amit Isten meg akar valósítani bennünk, hogy megtérve is a régi maradjon. Egyik, talán legvégzetesebb módja ennek: a hivatkozás saját jámbor tegnapunkra, amelybe beleéltük magunkat, mint szilárd falú, biztonságos szögletekkel teli házba; ezt nem szabad lerombolni, innen nem szabad elindulni. Ahogy az ember Istennek szolgál, ahogy rendbe hozza a dolgát vele, az elég, az érvényes; minden szükséges megvan, begyakorlódott, be van biztosítva. Alapjában véve csak azért felelős az ember, hogy ebben a tekintetben semmi se változzék Nem szabad, hogy Isten új legyen, más legyen. Ez olyan téren jelentene bizonytalanságot, ami gyökérre megy.

Az ilyen beállítottságú ember tér meg legkevésbé szívesen. Ki akarja kerülni, hogy az Isten szándékolta új kezdet érvényesüljön, figyelmen kívül hagyja, védekezik ellene, rövid úton végezni próbál vele.

Mélyen elgondolkoztató, hogy Jézust felelősségük tudatában lévő, buzgó jámborságú emberek feszítették meg, megegyezve ebben a pogány világi hatalommal — mert meg voltak győződve, hogy Istenről alkotott elképzeléseikben semminek sem szabad megváltoznia.

(Heinrich Spaemann)